

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 360

Agrobiznes 2014

Problemy ekonomiczne i społeczne

Redaktorzy naukowi
Anna Olszańska
Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-458-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Romuald Jończy , Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszonyj) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich	11
Agnieszka Baer-Nawrocka , Zmiany w spożyciu i stopniu samowystarczalności żywnościowej w Unii Europejskiej	19
Katarzyna Kokoszka , Finansowanie UE dla zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich – wsparcie dla rolnictwa czy rozwoju regionalnego?	28
Walenty Pocza , Wspólna waluta euro – potencjalne skutki jej wprowadzenia dla rolnictwa w Polsce	37
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , Struktura agrobiznesu w Polsce i jego znaczenie w gospodarce w kontekście integracji z UE	47
Józef Kania , System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim	55
Marek Wigier , Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE	63
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , Zróżnicowanie poziomu absorpcji funduszy unijnych w kujawsko-pomorskim w kontekście byłych granic zaborów	72
Ryszard Kata , Działalność banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce	82
Jarosław Gołębiewski , Zmiany produktywności pracy w łańcuchu żywnościowym w Polsce	91
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Partycypacja pracownicza w przedsiębiorstwach agrobiznesu z perspektywy ustawodawstwa	99
Tomasz Pajewski , Wpływ funduszy unijnych na rozwój aktywów trwałych w polskim rolnictwie	108
Krzysztof Firlej , Źródła transferu wiedzy i technologii w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	117
Grzegorz Spychalski , Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście procesów globalizacyjnych	126
Barbara Gołębiewska , Przestrzenne zróżnicowanie powiązań rolnictwa z otoczeniem w latach 2004-2012	141
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Doskonalenie jakości zarządzania warunkiem konkurencyjności w agrobiznesie	151
Małgorzata Juchniewicz , Źródła przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolniczych użytkujących zasoby własności rolnej Skarbu Państwa	158

Marta Domagalska-Grędyś , Procesy tworzenia grup producentów rolnych a koniunktura gospodarcza w Polsce (2000-2013).....	167
Iwona Kowalska , Wsparcie finansowe konkurencyjności sektora agrobiznesu w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.....	178
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Ocena wykorzystania środków PROW 2007-2013 na ułatwianie startu młodym rolnikom	188
Danuta Kołodziejczyk , Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.....	198
Anna Jankowska , Zmiany struktury gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej w Polsce na tle krajów EŚiW po ich akcesji do UE.....	208
Eugeniusz Niedzielski , Przekształcenia sektora państwowego w rolnictwie..	219
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Zmiany strukturalne w rolnictwie duoregionu Pomorze	227
Anna Bisaga , Instytucjonalne uwarunkowania dyfuzji wiedzy w rolnictwie na przykładzie badań w województwie opolskim	236
Alina Daniłowska , Koncepcja dóbr publicznych a rolnictwo	244
Katarzyna Żmija , Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej.....	253
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Rozwój przedsiębiorczości w świetle integracji z Unią Europejską na przykładzie gminy Lubicz.....	262
Aleksander Grzelak , Procesy odnowienia majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce w świetle wyników rachunkowości rolnej (FADN)	273
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Ocena przebiegu i realizacji działań zawartych w I osi „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” PROW 2007-2013.....	281

Summaries

Romuald Jończy , Problem of unregistered definite emigration (suspended emigration) in the study of socio-economic processes in the rural areas ...	18
Agnieszka Baer-Nawrocka , Changes in the consumption of agri-food products and food self-sufficiency in the European Union.....	27
Katarzyna Kokoszka , Financing of EU for rural areas sustainable development – support for agriculture or for regional development?.....	36
Walenty Poczta , Euro, common currency – potential results of its introduction for agriculture in Poland.....	46
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , The structure of agribusiness in Poland and its importance in the economy in the context of the EU integration ...	54
Józef Kania , Agricultural knowledge and information system in Polish agriculture	62

Marek Wigier , Agricultural policy and structural changes in Polish agriculture after the accession to the EU	71
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , The variation in the absorption of EU funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship in the context of the former borders of the partitions	81
Ryszard Kata , The activities of banks in the area of financial services for agribusiness in Poland	90
Jarosław Gołębiewski , Changes of labor productivity in the food chain in Poland	98
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Employee participation in agricultural companies – a legislative perspective	107
Tomasz Pajewski , Impact of EU funds on development of fixed assets in Polish agriculture	116
Krzysztof Firlej , Transfer of knowledge and technology in enterprises of the food industry	125
Grzegorz Spychalski , Challenges of regional development in the context of globalization processes	140
Barbara Gołębiewska , Spatial diversity of combining agriculture with the environment in the years 2004-2012	150
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Improvement of management quality as a precondition of competitiveness in agricultural	157
Małgorzata Juchniewicz , Sources of competitive advantage of agricultural businesses using the Agricultural Property Resources of the State Treasury	166
Marta Domagalska-Grędyś , Process of creating agricultural producer groups and economic prosperity in Poland (2000-2013).....	177
Iwona Kowalska , Financial support of the agribusiness competitiveness as part of Rural Development Program	187
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Evaluation of the use of funds RDP 2007-2013 for setting up of young farmers.....	197
Danuta Kołodziejczyk , Infrastructure in social-economic development of gminas in Poland.....	207
Anna Jankowska , Changes in the structure of holdings taking into account the ESU in Poland in the background of the CEEC after the accession to the EU	218
Eugeniusz Niedzielski , Transformations of the state sector in agriculture.....	226
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Structural changes of the agriculture of the duoregion of Pomerania	235
Anna Bisaga , Institutional conditions of knowledge diffusion in agriculture on the basis of the research in the Opole Voivodeship	243
Alina Daniłowska , Public goods concept vs. agriculture	252

Katarzyna Źmija , The development of entrepreneurship in rural areas with the support of the European Union funds	261
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Entrepreneurship development of population of Lubicz commune in the light of integration with the European Union	272
Aleksander Grzelak , The processes of renewal of fixed assets in farms in Poland in the light of results of agricultural accountancy (FADN)	280
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Assessment of the process and implementation of activities in the first axis “Competitiveness Improvement of Agriculture and Forest Sector” between 2007-2013	289

Romuald Jończy

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PROBLEM NIEREJESTROWANEJ EMIGRACJI DEFINITYWNEJ (EMIGRACJI ZAWIESZONEJ) W BADANIU PROCESÓW SPOŁECZNO- -GOSPODARCZYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH

Streszczenie: Opracowanie dotyczy problemu rozbieżności pomiędzy oficjalnymi danymi dotyczącymi stanu zaludnienia obszarów wiejskich a rzeczywistą liczbą mieszkańców. Jego celem jest wykazanie skali tych rozbieżności w oparciu o wyniki badań ilościowych, przeprowadzonych w wybranych 55 miejscowościach województwa opolskiego. W przypadku tych miejscowości faktyczna liczba ludności była przeciętnie o 17,7% mniejsza od liczby wskazywanej przez oficjalne dane. Rozbieżności te cechowało znaczne zróżnicowanie: nierejestrowane ubytki ludności były większe w przypadku wsi zamieszkałych przez ludność pochodzenia niemieckiego, wsi peryferyjnych oraz wsi, których mieszkańcy w przeszłości utrzymywali się z pracy w przemyśle. Przedstawione wnioski wskazują, że oficjalne dane ludnościowe nie powinny być jedynym źródłem, na którego podstawie diagnozuje się sytuację demograficzną oraz społeczno-gospodarczą.

Słowa kluczowe: migracja, obszary wiejskie, wyludnienie, mierniki demograficzne.

DOI: 10.15611/pn.2014.360.01

1. Wstęp

W Polsce w ostatnich kilkudziesięciu latach, zwłaszcza zaś w ostatniej dekadzie, po akcesji do Unii Europejskiej, dochodzi do ożywionych ruchów ludnościowych, w tym związanych z trwałą zmianą miejsca zamieszkania. Dokonujące się migracje trwale i silnie zmieniają sytuację demograficzną i społeczno-gospodarczą obszarów, których dotyczą, mimo że pozostają na ogół nierejestrowane, póki nie wiążą się ze zmianą miejsca zameldowania. Biorąc pod uwagę to, że znaczna część osób, które w ostatnich kilkudziesięciu latach zdecydowały się np. na definitywny wyjazd z kraju, nie dokonała wymeldowania z kraju, można stwierdzić, że rozbieżności pomiędzy danymi meldunkowymi dotyczącymi poszczególnych miejscowości czy jednostek administracyjnych a rzeczywistą liczbą mieszkańców mogą być znaczne. Rozbieżności te są szczególnie duże na obszarach wiejskich i peryferyjnych, najsilniej dotkniętych wpływem ludności wyjeżdżającej zarówno za granicę, jak i do większych ośrodków regionalnych kraju.

2. Cel opracowania i źródła danych

Niniejsze opracowanie¹ ma na celu zarysowanie problemu nierejestrowanej emigracji stałej i niektórych związanych z nią problemów praktycznych i diagnostycznych, utrudniających interpretację rzeczywistości społeczno-gospodarczej. W artykule posłużono się wynikami badań autora z lat 2002 i 2007, choć adekwatne badania prowadzono również później². Za wykorzystaniem danych z 2002 r. przemawia ich zbieżność z terminem spisu powszechnego oraz dostępność danych spisowych w podziale na miejscowości. Z kolei w przypadku danych z końca 2006 r. o ich użyciu zdecydował największy zasięg tych badań, obejmujący 55 miejscowości i ponad 30 tys. osób.

Problem podjęty przez autora, związany z rozbieżnościami stanów *de facto* i *de iure*, wydaje się mieć w polskiej rzeczywistości wymiar ponadczasowy i bardzo złożony. Nie mogąc skupić się na całej złożoności tego problemu, autor ograniczył się do dwóch tez.

Pierwsza z nich sprowadza się do wskazania, że pomiędzy oficjalnymi danymi dotyczącymi liczby ludności a rzeczywistą liczbą ludności mogą występować (i występują) znaczne różnice, wynikłe ze znacznej skali nierejestrowanej emigracji stałej (emigracji zawieszony³) dokonanej głównie w latach osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych, obecnie prawdopodobnie postępującej w wyniku migracji poakcesyjnej. W rezultacie faktyczna liczba mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich, peryferyjnych i wyludniających się, jest istotnie mniejsza, niż wskazują oficjalne dane.

Druga teza jest niejako kontynuacją pierwszej. Polega na stwierdzeniu, że rozbieżności pomiędzy oficjalnymi danymi ludnościowymi a rzeczywistością są na tyle duże i na tyle zróżnicowane przestrzennie, że niejednokrotnie podają w wątpliwość nie tylko sens posługiwania się oficjalnymi danymi ludnościowymi w diagnozach, analizach i prognozach ludnościowych, ale również wymuszają dokonywanie odpowiednich korekt w zakresie szeregu innych wskaźników społecznych i ekonomicznych, np. w zakresie wskaźników obliczanych *per capita*.

Na zasygnalizowane problemy autor zwrócił uwagę po raz pierwszy w badaniach przeprowadzonych na przełomie lat 2001 i 2002 wśród ludności 11 miejscowości województwa opolskiego zamieszkałych przez śląską ludność autochtoniczną. Badania te wykazały, że faktyczna liczba ludności badanych miejscowości, wynosząca 6748 osób, była znacznie mniejsza od danych meldunkowych, jak również od danych spisowych (9401 osób), których dostarczył przeprowadzony pół

¹ Niniejszy artykuł oparto na badaniach autora przedstawionych szerzej m.in. w pracy [Jończy 2010] oraz w artykule [Jończy 2012].

² Wyniki tych badań zawierają prace [Jończy, Rokita (red.) 2009] oraz [Jończy, Rokita-Poskart 2011].

³ Kategoria określająca nierejestrowaną emigrację stałą, wprowadzona i spopularyzowana przez autora.

roku później spis powszechny. Pojawiło się tym samym pytanie, jak sytuacja może się przedstawiać na innych obszarach, zamieszkałych przez ludność polską nieposiadającą niemieckiego obywatelstwa.

3. Różnice pomiędzy liczbą zameldowanych a faktycznie zamieszkałych oraz rozmiary nierejestrowanej emigracji stałej (emigracji zawieszony) w świetle dotyczących końca 2006 r. wyników badań na obszarach wiejskich województwa opolskiego

Ustalenia badawcze odnośnie do skali nierejestrowanej migracji wśród ludności autochtonicznej Opolszczyzny stały się inspiracją do podjęcia od końca 2006 r. rozległych badań dotyczących ogółu ludności wiejskiej województwa opolskiego⁴ (a nie tylko, jak poprzednio, ludności autochtonicznej). Badaniami tymi objęto ludność wylosowanych 55 miejscowości województwa, które według danych meldunkowych powinno zamieszkiwać 30 448 osób, stanowiących ok. 6% ogółu ludności wiejskiej województwa. Za pomocą metodyki badawczej zbliżonej do zastosowanej w 2001 r.⁵ dokonano m.in. ustaleń co do faktycznej liczby mieszkańców. Jak się okazało, badania wykazały (patrz ostatni wiersz tab. 1), że badane miejscowości zamieszkuje nie 30 448 osób, a jedynie 24 708, a zatem o 5740 osób mniej, i to (podobnie jak we wcześniejszych badaniach) przy założeniu, że za faktycznych mieszkańców badanych miejscowości uzna się także osoby (ponad 4 tys.) pracujące stale (wahadłowo) za granicą. Rozbieżność między liczbą zameldowanych a zamieszkałych wynosi więc 18,9% ogółu zameldowanych. Jak ustalono, „brakujący” to, podobnie jak we wcześniejszych badaniach, prawie w całości niezarejestrowani emigranci stali, stanowiący tzw. emigrację zawieszoną, czyli te osoby, które wyemigrowały na stałe za granicę, ale pozostają zameldowane również w Polsce. Najczęściej osoby te opuściły kraj już w okresie od końca lat siedemdziesiątych do początku dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku⁶, kiedy na trudną sytuację społeczno-gospodarczą w Polsce nałożyło się częściowe zliberalizowanie procedur wyjazdów za granicę. Skłonność do migracji w tamtym czasie była duża, zwłaszcza wśród osób wówczas młodych⁷. Badania ustaliły również, a właściwie potwierdziły, biorąc

⁴ Rezultaty tych badań zawarto w ujęciu kompleksowym m.in. w cytowanej już pracy [Jończy 2010].

⁵ Szczegółowy opis metodyki badań zastosowanej w badaniach dotyczących 2006 r. zawarto w rozdziale III pracy [Jończy 2010].

⁶ Patrz szerzej na ten temat w: [Jończy 2006, s. 18-19; 2003, s. 81-89].

⁷ Szczególne nasilenie nierejestrowanej emigracji stałej miało miejsce w dziesięcioleciu po stanie wojennym, w latach 1983-1993. W pierwszej połowie lat osiemdziesiątych wyjeżdżały głównie osoby urodzone w końcu lat pięćdziesiątych i na początku sześćdziesiątych, często były to młode rodziny z dziećmi. Pod koniec lat osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych wyjeżdżały głównie osoby urodzone pod koniec lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych, wraz z osiągnięciem pełnoletniości. Były to najczęściej osoby niepozostające w związkach małżeńskich.

Tabela 1. Podstawowe dane o ludności w badanych miejscowościach województwa opolskiego. Stan na początek 2007 r.*

Lp.	Miejscowość	Liczba				Udział procentowy				Stosunek liczby emigrantów zawieszonych do liczby zamieszkałych w %
		Zameldowanych	faktycznie zamieszkałych	emigrantów zawieszonych	faktycznie zamieszkałych autochtonów	faktycznie zamieszkałych autochtonów	faktycznie zamieszkałych nieautochtonów	autochtonów wśród zamieszkałych	nieautochtonów wśród zamieszkałych	
1	Biestrzykowice	470	413	57	3	410	0,7	99,3	12,1	13,8
2	Bogacica	1 468	1 042	426	705	337	67,7	32,3	29,0	40,9
3	Brzeziny	324	298	26	0	298	0,0	100,0	8,0	8,7
4	Brzęczkowice	62	55	7	0	55	0,0	100,0	11,3	12,7
5	Chrzelice	631	491	140	355	136	72,3	27,7	22,2	28,5
6	Dalachów	1 291	1 096	195	5	1 091	0,5	99,5	15,1	17,8
7	Dobieszowice	491	358	133	295	63	82,4	17,6	27,1	37,2
8	Dzielów	221	198	23	120	78	60,6	39,4	10,4	11,6
9	Dzierżkowice	147	147	0	30	117	20,4	79,6	0,0	0,0
10	Folwark	238	235	3	204	31	86,8	13,2	1,3	1,3
11	Głuszyna	912	841	71	24	817	2,9	97,1	7,8	8,4
12	Gola	276	238	38	92	146	38,7	61,3	13,8	16,0
13	Goszowice	120	99	21	0	99	0,0	100,0	17,5	21,2
14	Grabín	628	572	56	10	562	1,7	98,3	8,9	9,8
15	Grocholub	402	311	91	253	58	81,4	18,6	22,6	29,3
16	Idzikowice	823	744	79	2	742	0,3	99,7	9,6	10,6
17	Januszkowice	1 073	712	361	602	110	84,6	15,4	33,6	50,7
18	Jarnołtów	470	433	37	3	430	0,7	99,3	7,9	8,5
19	Jaśkowice	251	247	4	12	235	4,9	95,1	1,6	1,6
20	Knieja	302	253	49	227	26	89,7	10,3	16,2	19,4
21	Kobiela	345	343	2	26	317	7,6	92,4	0,6	0,6
22	Koperniki	707	594	113	24	570	4,0	96,0	16,0	19,0
23	Kotlarnia	699	571	128	168	403	29,4	70,6	18,3	22,4
24	Krasaków	585	441	144	217	224	49,2	50,8	24,6	32,7
25	Ligota Góma	107	82	25	65	17	79,3	20,7	23,4	30,5
26	Ligota Książęca	433	333	100	0	333	0,0	100,0	23,1	30,0

27	Ligota Proszkowska	850	671	179	590	81	87,9	12,1	21,1	26,7
28	Lipowa	471	369	102	10	359	2,7	97,3	21,7	27,6
29	Lubienia	385	335	50	71	264	21,2	78,8	13,0	14,9
30	Łaziska	642	460	182	434	26	94,3	5,7	28,3	39,6
31	Łącznik	1 133	871	262	602	269	69,1	30,9	23,1	30,1
32	Łukowice Brzeskie	534	409	125	0	409	0,0	100,0	23,4	30,6
33	Mąkoszyce	841	833	8	0	833	0,0	100,0	1,0	1,0
34	Narok	767	592	175	364	228	61,5	38,5	22,8	29,6
35	Niwki	128	101	27	78	23	77,2	22,8	21,1	26,7
36	Nowa Wieś	291	249	42	146	103	58,6	41,4	14,4	16,9
37	Olizanka	456	379	77	0	379	0,0	100,0	16,9	20,3
38	Pielgrzymów	79	79	0	0	79	0,0	100,0	0,0	0,0
39	Piłszc	427	431	-4	24	407	5,6	94,4	-0,9	-0,9
40	Pokrzywnica	682	622	60	571	51	91,8	8,2	8,8	9,6
41	Popielów	2 224	1 416	808	985	431	69,6	30,4	36,3	57,1
42	Prądy	370	272	98	21	251	7,7	92,3	26,5	36,0
43	Raków	412	352	60	255	97	72,4	27,6	14,6	17,0
44	Rzymkowice	576	494	82	428	66	86,6	13,4	14,2	16,6
45	Staniszcze Małe	1 086	768	318	692	76	90,1	9,9	29,3	41,4
46	Świerkle	502	359	143	241	118	67,1	32,9	28,5	39,8
47	Wasitowice	180	129	51	124	5	96,1	3,9	28,3	39,5
48	Wilemowice	127	116	11	0	116	0,0	100,0	8,7	9,5
49	Wojciechów	872	650	222	441	209	67,8	32,2	25,5	34,2
50	Wódka	160	159	1	47	112	29,6	70,4	0,6	0,6
51	Wróblin	427	374	53	311	63	83,2	16,8	12,4	14,2
52	Zakrzów	1 034	929	105	577	352	62,1	37,9	10,2	11,3
53	Zofijówka	75	68	7	3	65	4,4	95,6	9,3	10,3
54	Żłinice	673	575	98	525	50	91,3	8,7	14,6	17,0
55	Żużela	568	499	69	461	38	92,4	7,6	12,1	13,8
	Razem	30 448	24 708	5 740	11 443	13 265	46,3	53,7	18,9	23,2

* Badania były prowadzone od ok. 20.12.2006 r. do lutego 2007 r., w związku z czym mogą występować minimalne rozbieżności pomiędzy stanem z 1.01.2007 r. a zamieszczonymi wynikami.

Źródło: [Jończy 2010].

pod uwagę wcześniejsze badania autora, że znaczną część emigrantów zawieszonych stanowią Ślązacy z obywatelstwem niemieckim, którzy w ostatniej dekadzie PRL-u oraz na początku okresu transformacji masowo wyjeżdżali do Niemiec.

Niemniej jednak dane zawarte w tab. 1 dowodzą niezbicie, że problem polegający na rozbieżności danych spisowych z rzeczywistością ustaloną w toku badań terenowych nie tyczy się jedynie wsi autochtonicznych, ale jest, choć nie tak wyraźnie i z kilkoma wyjątkami, regułą także w grupie miejscowości zamieszkałych przez ludność posiadającą jedynie polskie obywatelstwo. Można tym samym przypuszczać, że tego rodzaju (choć niekoniecznie rozmiaru) nieścisłości dotyczą najprawdopodobniej także innych obszarów Polski, zwłaszcza cechujących się dużą skłonnością mieszkańców do migracji zagranicznych.

4. Zakończenie

Reasumując, można stwierdzić, że przeprowadzone przez autora badania potwierdziły ogromną rozbieżność pomiędzy ustaloną w toku badań liczbą mieszkańców badanych miejscowości a danymi meldunkowymi oraz wynikami Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. Jak dowodzą dokonane na przełomie lat 2006 i 2007 ustalenia, liczba mieszkańców w badanych miejscowościach, wynosząca w praktyce 24 178 osób, była średnio o ok. 18,9% mniejsza od liczby zameldowanych (30 448 osób). Podobne rozbieżności zauważalne są w stosunku do danych, których dostarczył przeprowadzony w roku 2002 Spis Ludności.

Za „niedobory” ludności odpowiada nierejestrowana emigracja stała (emigracja zawieszona), obejmująca głównie osoby, które definitywnie wyjechały za granicę między końcem lat siedemdziesiątych a początkiem lat dziewięćdziesiątych. W przypadku Opolszczyzny byli to głównie autochtoni, mający niemieckie pochodzenie, którzy byli szczególnie predystynowani do emigracji w tamtym okresie. Jednak – jak dowiodły badania, spora skala nierejestrowanej migracji cechuje także miejscowości zamieszkałe przez ludność rdzennie polską, zwłaszcza cechujące się tradycjami i więziami migracyjnymi. Pozwala to przypuszczać, że spora – choć zapewne mocno zróżnicowana przestrzennie – skala nierejestrowanej migracji cechuje także inne obszary Polski, zwłaszcza posiadające silne diaspory migracyjne za granicą i silne sieci migracyjne. Potwierdzają to również nieprezentowane tutaj badania autora prowadzone w innych regionach.

W rezultacie inaczej należy oceniać rzeczywistą liczebność ludności, jak również jej strukturę demograficzną⁸. I jedna, i druga przedstawiają się inaczej i – co można dodać – znacznie gorzej, niż wskazują oficjalne dane. W przypadku obszarów

⁸ Emigranci zawieszeni to głównie osoby urodzone od końca lat pięćdziesiątych, przez co ich wyjazd powoduje relatywnie niewielki udział w obecnej strukturze ludności osób do ok. pięćdziesiątego piątego roku życia.

dotkniętych szczególnie dużą skalą nierejestrowanej emigracji stałej powoduje to, że oficjalne dane demograficzne dotyczące liczby i struktury ludności na tyle odbiegają od rzeczywistości, że komplikują nie tylko badania migracyjne i demograficzne, ale podstawowe dane społeczno-gospodarcze, zwłaszcza liczone *per capita* lub w jakikolwiek sposób uwzględniające liczbę mieszkańców.

Szczególnie kuriozalnie przedstawiają się w tym kontekście prognozy demograficzne oparte na danych spisowych lub meldunkowych. W przypadku badanych przez autora miejscowości wskazują one, że liczba ich mieszkańców będzie w okresie lat 2002-2020 stale i silnie się zmniejszać – z 31 256 do 28 965 osób⁹. Tymczasem, jak dowodzą badania autora, jeszcze przed przygotowaniem prognozy, rzeczywista liczba mieszkańców tych miejscowości wyniosła zaledwie 24 178 osób, i to przy wliczeniu osób pracujących za granicą.

Należy zwrócić uwagę, że wymienione rozbieżności między oficjalnymi danymi a rzeczywistością wpływają także na małą przydatność innych danych, także powszechnie stosowanych wskaźników społeczno-ekonomicznych, szczególnie w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Problem jest szczególnie dotkliwy, jeśli badania mają charakter porównawczy, zwłaszcza zaś jeśli dotyczą oceny województwa opolskiego na tle innych województw lub porównań pomiędzy poszczególnymi powiatami, gminami czy miejscowościami, gdyż zróżnicowania w ujęciu przestrzennym regionu też są bardzo duże.

Zarysowany problem prowadzi do nieoptymistycznych konkluzji w sferze metodycznej. Występowanie dużych rozbieżności pomiędzy oficjalnymi danymi ludnościowymi a rzeczywistymi stanami powoduje, że badacze są w trudnym położeniu, z którego mają w zasadzie trzy wyjścia. Mogą bowiem oprzeć się na oficjalnych danych i dokonywać ustaleń często niemających wiele wspólnego z rzeczywistością, choć w sensie naukowym będą to badania metodycznie poprawne. Wymienione podejście jest prawdopodobnie dominujące. Badacze mogą również podjąć próbę analiz, zaczynając od empirycznego ustalania danych wyjściowych dotyczących wybranych do badań populacji. Towarzyszące temu trudności i koszty powodują, że możliwość ta jest na ogół odrzucana.

Wreszcie mogą też, z uwagi na trudność prowadzenia takich badań, na większą skalę ograniczyć się do badań o profilu jakościowym, badań fragmentarycznych i studiów przypadków odnoszących się do konkretnych i na ogół stosunkowo małych populacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że uzyskane w ten sposób informacje nie powinny być podstawą do formułowania całościowej charakterystyki demograficzno-społecznej i oceny zjawisk migracji, tym bardziej że regionalnie i lokalnie migracja wykazuje znaczne zróżnicowania zarówno w odniesieniu do formy, skali i kierunków, jak i w zakresie konsekwencji.

⁹ Zob. [Rauziński, Szczygielski 2008, s. 93-121].

Literatura

- Jończy R., 2010, *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*, Opole-Wrocław.
- Jończy R., 2003, *Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego. Studium ekonomicznych determinant i konsekwencji*, Opole.
- Jończy R., 2012, *(Nie)przydatność danych statystycznych oraz opartych na nich diagnoz i prognoz społeczno-gospodarczych w kontekście występowania nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszanej)*, [w:] *Polityka społeczna – kontynuacja i zmiana*, Warszawa.
- Jończy R., 2006, *Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy*, Opole.
- Jończy R., Rokita-Poskart D., 2011, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010. Diagnoza i rekomendacje w kontekście zrównoważonego rozwoju regionalnego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy i sfery fiskalnej)*, Opole.
- Jończy R., Rokita D. (red.), 2009, *Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje*, Opole.
- Rauziński R., Szczygielski K., 2008, *Prognoza pomigracyjna ludności województwa opolskiego na lata 2005-2020 (w przekroju powiatów, gmin i miejscowości)*, Opole.

PROBLEM OF UNREGISTERED DEFINITE EMIGRATION (SUSPENDED EMIGRATION) IN THE STUDY OF SOCIO-ECONOMIC PROCESSES IN THE RURAL AREAS

Summary: The paper concerns the problem of discrepancy between the official data of the rural population and the actual number of inhabitants. Its purpose is to show the magnitude of these differences on the basis of the results of quantitative research conducted in 55 selected villages of the Opole Voivodeship. In the case of these villages, the actual number of the population was on average 17.7% less than the number indicated by official data although there were considerable discrepancies between villages. Unregistered population losses were greater in case of villages inhabited by people of dual Polish and German citizenship, outlying villages and villages where in the past people were employed in the industry. The findings indicate that the official population data should not be the only source of information on which demographic and socio-economic situation diagnosis is based.

Keywords: migration, rural areas, depopulation, demographic measures.